

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах побудови правової, демократичної держави оцінка надзвичайно важливих економічних, політичних, національних, культурних та інших соціальних процесів неможлива без врахування впливу на них права та його нормативної юридичної форми – законодавства. «Нормативно-правове регулювання стає необхідною передумовою цілеспрямованої демократичної організації суспільних відносин, надання їм певної рівноваги, упорядкованої свободи та соціальної справедливості» [1, с.22]. Юридичної форми набувають основні та найважливіші комплекси суспільних відносин у різних сферах людської діяльності. При цьому слід наголосити, що основні комплекси суспільних відносин у різних сферах людської діяльності потребують не просто законодавчої форми, а й змістовної правової наповненості. У цьому плані спеціальні юридичні знання про особливості та вияви права, правового регулювання, що досягаються правознавством, дозволяють свідомо і точніше розібратися у тих соціальних процесах, які піддаються юридичному впливу з боку держави і вимагають свого юридичного оформлення з одночасним наповненням його правовим змістом [2, с.14].

Слід зазначити, що правове регулювання профілактики правопорушень здійснюється в трьох основних напрямках: 1) матеріально-правовому; 2) процесуально-правовому; 3) організаційно-управлінському. Так, матеріально-правове охоплює заходи впливу на її об'єкти (окремих осіб), причини й умови, що сприяють здійсненню правопорушень. Метою цих заходів є запобігання вчиненню правопорушень, усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню. До цієї групи норм відносяться заходи, що забезпечують участь громадян у профілактичній діяльності. Процесуально-правовий напрямок включає систему заходів процесуального чи, точніше сказати, процедурного характеру, що регламентують порядок виявлення об'єктів протиправної поведінки, порядок застосування заходів впливу у відношенні останніх тощо [3, с.10]. Організаційно-управлінський напрямок має забезпечити (скоординувати) профілактичну діяльність різних суб'єктів правоохоронної діяльності, тобто встановлення того, які державні органи і громадські організації вправі здійснювати профілактику правопорушень.

Суспільні відносини, що утворюють предмет правового регулювання профілактики правопорушень, можна звести до двох груп. До першої з них відносяться відносини внутрішнього управління системою профілактики правопорушень. Учасниками цих відносин є суб'єкти попереджувальної діяльності (наприклад, вимоги виконкому місцевої ради, ОВС в частині попередження крадіжок і викрадень автомашин). До другої належать суспільні відносини зовнішнього управління [4, с.23–27]. У цих відносинах одним з обов'язкових учасників є суб'єкт профілактики правопорушень – юридична (фізична) особа, що має у своєму розпорядженні можливості прямо чи опосередковано перешкоджати здійсненню правопорушень, іншим обов'язковим учасником є особа, що піддається профілактичному впливу, тобто особа, від якої можна чекати здійснення протиправних вчинків.

Системний погляд на роль права в управлінні профілактичною діяльністю дозволяє зробити висновок про те, що за допомогою правових норм здобувають юридичне закріплення: 1) усі основні зв'язки між суб'єктами та об'єктами управління в сфері профілактичної діяльності у її державно-правовому виявленні; 2) повноваження відповідних спеціальних суб'єктів управління щодо здійснення профілактичної діяльності, а у ряді випадків правомочність суб'єктів громадського управління (наприклад, права профспілок, трудових колективів, громадських формувань з охорони правопорядку тощо) [5]; 3) статус об'єктів управління в сфері профілактики правопорушень; 4) основні параметри взаємодії державних та недержавних організацій в означеній сфері соціального управління; 5) юридичний захист інтересів учасників управлінських відносин, об'єктом яких є криміногенні фактори; 6) юридичні обов'язки, що взаємно покладаються на суб'єктів та об'єктів управління в сфері профілактики правопорушень; 7) система заходів юридичного примусу в інтересах забезпечення стабільності та ефективності управлінської діяльності щодо профілактики правопорушень. Таким чином, управління в сфері профілактичної діяльності здійснюється на основі правових норм, що створюють певний правовий режим реалізації управлінських функцій.

Механізм правового регулювання профілактики правопорушень охоплює дуже широке коло питань. Правові норми, що діють у даній сфері, можна об'єднати в такі групи: 1) правові нормами, які регулюють поведінку людей, визначаються права й обов'язки громадян. Ці норми містяться в різних правових актах: законах, указах Президента, постановах Кабінету Міністрів; нормативних актах міністерств і відомств; рішеннях місцевих органів місцевого самоврядування [6; 7; 8; 9]; 2) особливу групу правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері профілактики правопорушень складають установлені державою заборони щодо вчинення протиправних дій, а також норми, що передбачають відповідальність за вчинення подібних дій. Заборонні норми визначають загальні рамки поведінки людей. Поряд з цим «механізм» правового впливу на профілактику правопорушень через дану групу правових норм характеризується також застосуванням санкцій до осіб, що порушили установлені державою заборони. Реалізація заборонних норм через правовідносини буде мати місце лише у випадках встановлення факту порушення певної норми; 3) третю групу норм, що регулюють відносини в сфері профілактики правопорушень, складають норми, що визначають повноваження органів та їх посадових осіб щодо виконання функцій з профілактики правопорушень, а також форми, методи, і способи здійснення цієї функції. Правові норми даної групи визначають державно-владні повноваження органів, підрозділів та служб, які виконують функції з профілактики правопорушень; 4) останню групу складають норми, які регулюють порядок створення, організацію діяльності, структуру, завдання, обов'язки і права органів громадської самодіяльності, що здійснюють профілактику правопорушень на добровільних засадах [10].

Можна виділити три основних напрями підвищення ролі права в удосконаленні управлінської діяльності в сфері профілактики правопорушень: поперше, це дослідження систем та процесів даного різновиду управління в

рамках науки управління, яке має на меті виявлення та вивчення притаманних їм об'єктивних закономірностей і тенденцій і розробку на цій основі правил та рекомендацій щодо підвищення ефективності профілактичної діяльності; по-друге, вивчення практики управління в сфері профілактичної діяльності як джерела інформації про те, наскільки ефективне регулювання, що здійснювалося раніше, і як його слід удосконалити. Виявлення, вивчення та впровадження передового досвіду управління профілактичною діяльністю в різних системах та процесах служить важливим джерелом відомостей, необхідних для покращання нормативного регулювання та практичної діяльності в цій сфері; по-третє, важливим напрямом розвитку діяльності, що розглядається, є проведення соціологічних досліджень для визначення ефективності діючої правової системи, розуміння механізму впливу правових норм на людей, процесу відображення правових норм у правосвідомості та поведінці, а також з метою удосконалення управлінських відносин та процедур; по-четверте, право – це не тільки інструмент, знаряддя держави в її управлінській діяльності. Воно забезпечує ефективну організацію державної влади, регламентує управлінську діяльність його органів, у тому числі органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень.

Отже, нормативно-правове регулювання управлінської діяльності в сфері профілактики правопорушень необхідно розуміти як цілеспрямовану діяльність суб'єктів нормотворчого процесу щодо врегулювання та впорядкування засобами юридичної техніки суспільних відносин, які виникають з приводу попередження та припинення протиправних вчинків. З огляду на означене, зміст нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності треба розуміти як сукупність засобів юридичного впливу на суспільні відносини, які виникають під час (в процесі) правоохоронної діяльності (в широкому її розумінні).

Список літератури: 1. Селіванов В. Проблема методологічної обґрунтованості вітчизняного правознавства та юридичної практики // Право України. 1999. № 1. 2. Селіванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів «Верховенство права» і «Верховенство закону» // Право України. 1997. № 6. 3. Назаров В.В. Виникнення кримінально-процесуальних конфліктів та способи їх усунення на стадії попереднього розслідування: Автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.09 / Національна Академія внутр. справ. К., 2000. 4. Научная организация управления органами внутренних дел // Под общ. ред. Г.Г. Зуйкова. М., 1984. 5. Музичук О.М. Організаційно – правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 6. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 4. 7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. 8. Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001–2005 роки: Указ Президента України від 25 грудня 2000 р // Юридичний вісник України. 2001. 18–24 січня. 9. Про стан виконання комплексної програми профілактики злочинності на 2001–2005 рр: Постанова Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України. 2001. № 47. 10. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 40.

Надійшла до редколегії 16.01.04